

بررسی عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر دوره اول

متوسطه مشگین شهر

گلی محمدیان

^۱ دبیر دبیرستان‌های دوره اول متوسطه منطقه مشگین شهر

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر دوره اول متوسطه مشگین شهر بود. این تحقیق برحسب هدف از نوع کاربردی و بر حسب نحوه گردآوری داده‌ها از نوع توصیفی و پیمایشی، همبستگی می باشد. جامعه آماری پژوهش را کلیه دانش آموزان دختر دوره اول متوسطه مشگین شهر در سال تحصیلی ۱۳۹۹ تشکیل می دهند در این پژوهش برای تعیین حجم نمونه، از فرمول کوکران استفاده شد برای انتخاب آزمودنی‌ها از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای استفاده شد. روش انتخاب آنان به این صورت بود شهر به چهار قسمت (شمال، جنوب، غرب و شرق) تقسیم شد. از هر منطقه یک دبیرستان به روش تصادفی انتخاب شد. و سپس از هر مدرسه به روش تصادفی ۲ کلاس دانش آموز به تعداد ۲۸۹ انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه استاندارد عوامل موثر بر افت تحصیلی دانش آموزان کرمی (۱۳۸۲) استفاده شد. داده‌ها با استفاده از ضریب همبستگی اسپرمن آزمون شدند. نتایج نشان داد که محیط خانوادگی، همسالان، تغذیه و بهداشت، برنامه آموزشی و تقویم و ساعات آموزشی رابطه معناداری با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان داشتند ($p < 0.001$). کلید واژگان: محیط خانوادگی، همسالان، تغذیه و بهداشت، برنامه آموزشی و تقویم و ساعات آموزشی.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۷۷۸۶-۲۹۸۰-ISSN

مقدمه

پیشرفت تحصیلی دانش آموزان یکی از شاخص های مهم در ارزشیابی آموزش و پرورش است و تمام کوشش ها در این نظام در واقع تلاش برای جامعه عمل پوشاندن بدین امر تلقی می شود. به طور اعم کل جامعه و به طور اخص نظام آموزش و پرورش نسبت به سرنوشت کودکان، رشد و تکامل موفقیت آمیز آنان جایگاه آنها در جامعه علاقه مند و نگران است و انتظار دارد دانش آموزان در جوانب گوناگون، اعم از ابعاد شناختی و کسب مهارت و تواناییها و نیز در ابعاد عاطفی و شخصیتی، آنچنان که باید پیشرفت و تعالی یابند (اسلامی خاور، ۱۳۹۸). بدون شک در دنیای پیشرفته امروزی یکی از موفقیت فرد، پیشرفت تحصیلی می باشد که بدون آن توسعه و ترقی هیچ کشوری امکان پذیر نخواهد بود. ترقی هر کشوری رابطه مستقیم با پیشرفت علوم و دانش و تکنولوژی آن کشور دارد و پیشرفت علمی نیز حاصل نمی شود مگر اینکه افراد خلاق تربیت شده باشند، پیشرفت تحصیلی ضمن اینکه در توسعه و آبادانی کشور مؤثر است در سطوح عالی منجر به یافتن شغل و موقعیت مناسب و در نتیجه درآمد کافی می شود. دانش آموزان و دانشجویمان که از موقعیتهای تحصیلی برخوردارند، خانواده و جامعه با دیده ی احترام به آنان می نگرند (بیابانگرد، ۱۳۹۷) در جامعه با روحیه و نشاط بیشتری حضور خواهند یافت و در کنار اینها از هزینه های گزافی که از افت تحصیلی بر آموزش و پرورش تحمیل می شود، کاسته خواهند شد (ترخان، ۱۳۹۷)

مفهوم پیشرفت تحصیلی از مفاهیم بسیار اساسی روانشناسی تربیتی است. در همین راستا، موفقیت تحصیلی و عوامل مؤثر بر آن موضوعی است که همواره مورد توجه روانشناسان و دست اندرکاران تعلیم و تربیت بوده است. چرا که همان طور که می دانیم بهبود کیفیت آموزشی و سرمایه گذاری بر روی منابع آموزشی و انسانی از عوامل مؤثر در توسعه همه جانبه کشورها محسوب می شود. در همین راستا پیشرفت تحصیلی دانش آموزان نیز از جمله اهداف اساسی برنامه های آموزشی است (رضایی، ۱۳۹۳). عدم موفقیت در تحصیل زمینه ساز مشکلات فردی و اجتماعی و انحراف از دستیابی به اهداف سیستم آموزش است. محققین عوامل مختلفی را در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دخیل دانسته اند. اما با توجه به تفاوت های فرهنگی و تغییرات سریع عوامل در طول زمان نمی توان به عنوان یک قانون عمومی و کلی، علل خاصی را برای جوامع مطرح نمود. زیرا قوانین بافت فرهنگی و نسبت جامعه، نگرش مردم به تحصیلات، سطح درآمد والدین و غیره، همه از عوامل هستند که به طور اخص در یک جامعه بر شکست یا موفقیت تحصیلی تأثیر می گذارند. منابع موجود نشان می دهد که آموزش به طور کلی تحت تأثیر پنج عامل فراگیر آموزش گر، برنامه، تجهیزات و محیط آموزشی است که هر یک از عوامل مذکور دارای ویژگی هایی است که می توانند در پیشرفت تحصیلی و یادگیری تأثیرات متفاوتی داشته باشند (سیف، ۱۳۹۸)

پیشرفت تحصیلی دانش آموزان یکی از شاخص های مهم در ارزشیابی آموزشی است و بیانگر میزان دستیابی به استانداردها و اهداف آموزشی است. ربر (۱۹۸۵) و لادین (۱۹۶۷) تحصیلی را این گونه تعریف کرده اند: واژه پیشرفت تحصیلی به جلوه ای از جایگاه تحصیلی دانش آموز اشاره دارد، این جلوه ممکن است بیانگر نمره ای برای یک دوره یا میانگین نمرات در دوره های مربوط به یک موضوع یا میانگین نمرات دوره های مختلف باشد (سیف، ۱۳۹۸) برای پیشرفت تحصیلی ملاک های گوناگونی را می توان در نظر گرفت که مشهورترین آن، میانگین نمرات کلاسی می باشد. رادینگ (۲۰۰۱) معتقد است پیشرفت تحصیلی عبارتست از، آن مقدار از یادگیری که معمولاً در آزمون ها و امتحانات و همچنین در بحث های کلاسی و کارگروهی آشکار می شوند. همه این موارد اشاره به افرادی دارند که برای دستیابی به موفقیت انگیزه دارند، تکالیفی که انتخاب می کنند دارای سطح دشواری متوسط است، دارای اعتماد به نفس هستند، با پشتکار و پی گیرند، شکست را نتیجه فقدان تلاش تلقی می کنند، اهداف طولانی مدت دارند، با

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۷۷۸۶-۲۹۸۰-ISSN

اشتیاق و بلند پروازند و از آنچه که انجام می دهند احساس غرور می کنند(تیوان و هنیزان (۲۰۰۰) در پژوهش خود رابطه نیاز به پیشرفت و ارتباط آن با رفتار اقتدار طلبانه فرد را پیش بینی می کنند. تحقیق این دو روان شناس پژوهش هارتسو (۱۹۷۰) اقتدار طلایی افزایش می یابند (قاضی، ۱۳۹۶). کاردلایسون (۱۹۹۰) در پژوهش خود درباره پیشرفت تحصیلی و صمیمیت دریافت گروهی از دانش آموزان که موفقیت های تحصیلی بیشتری نصیبشان گردیده بود نسبت به گروه های ناموفق از تحسین و احترام بیشتری برخوردار بوده و نیز تعارض های شدیدی در زندگی تحصیلی خود نداشته اند (کرم علی، ۱۳۹۸) با توجه به مطالب مطرح شده هدف اصلی پژوهش زیر بررسی عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر می باشد با توجه به روش و هدف اصلی فرضیه های زیر مورد آزمون قرار گرفت:

- ۱- بین محیط خانوادگی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه معنادار وجود دارد.
- ۲- بین همسالان با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه معنادار وجود دارد.
- ۳- بین تغذیه و بهداشت با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه معنادار وجود دارد.
- ۴- بین برنامه آموزشی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه معنادار وجود دارد.
- ۵- بین تقویم و ساعات آموزشی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه معنادار وجود دارد.

روش

این تحقیق بر حسب هدف از نوع کاربردی و بر حسب نحوه گردآوری داده ها از نوع توصیفی و پیمایشی می باشد جامعه آماری پژوهش را کلیه دانش آموزان دختر دوره اول متوسطه مشگین شهر در سال تحصیلی ۱۳۹۹ تشکیل می

$$n = \frac{Nz^2pq}{Nd^2 + z^2pq}$$

دهند در این پژوهش برای تعیین حجم نمونه، از فرمول زیر استفاده شده است فرمول کوکران در این حالت برابر است با: $d = ۰/۰۵$ ، ضریب اطمینان $t = ۱/۹۶$ ، و مقادیر p و q نیز هر کدام معادل $۰/۵$ و حجم جامعه N در نظر گرفته می شود:

$$n = (۴۵۷۶ \times ۱,۹۶^2 \times ۰/۵ \times ۰/۵) \div (۴۱۲ \times ۰,۰۵^2 + ۱,۹۶^2 \times ۰/۵ \times ۰/۵) = ۲۸۹$$

برای انتخاب آزمودنی ها از روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای چند مرحله ای استفاده شد. روش انتخاب آنان به این صورت خواهد بود شهر به چهار قسمت (شمال، جنوب، غرب و شرق) تقسیم شد. از هر منطقه یک دبیرستان به روش تصادفی انتخاب شد. و سپس از هر مدرسه به روش تصادفی ۲ کلاس دانش آموز به تعداد ۲۸۹ نفر شامل، به عنوان مشارکت کنندگان در پژوهش انتخاب شدند.

ابزار پژوهش

برای سنجش عوامل موثر بر افت تحصیلی دانش آموزان از پرسشنامه استاندارد عوامل موثر بر تحصیلی کرمی (۱۳۸۴) استفاده شد. این پرسشنامه دارای ۴۸ سوال پنج گزینه ای می باشد. سوالات پرسش نامه در زمینه های ویژگی های شخصی، متغیرهای مربوط به عوامل خانوادگی، عوامل همسالان، تغذیه و بهداشت، عوامل آموزشی، تقویم و ساعات آموزشی. محتوای پرسش نامه با توجه به مطالب علمی موجود در کتب و مقالات و بر اساس چارچوب پنداشتی تهیه شده است. محققان به منظور تعیین روایی ابزار، اعتبار محتوا و جهت پایایی آن، پرسش نامه به صورت تصادفی توسط ۳۰ نفر از دانش آموزان تکمیل گردید و میزان آلفای کرونباخ $۰/۹۲$ به دست آمد که نشان دهنده اعتبار موثق

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۷۷۸۶-۲۹۸۰-ISSN

پرسش نامه می‌باشد. بعد از اخذ مجوزهای مورد نیاز با مراجعه به مدارس، دانش آموزان را از اهداف تحقیق آگاه نموده و پرسش نامه ها را در اختیار شان قرار دادیم . بعد از اجرای پرسش نامه ها داده‌های خام به دست آمده با استفاده از نرم افزار SPSS26 با روش ضریب همبستگی اسپیرمن مورد تجزیه تحلیل قرار گرفته شد. یافته‌ها

در این قسمت، یافته های توصیفی پژوهش مورد بررسی قرار می گیرند. در این رابطه از شاخص های توصیفی همچون گرایش های مرکز و پراکندگی استفاده می‌گردد و اطلاعات آن طی جداول ارائه می گردد. امتیاز افراد تحت بررسی محیط خانوادگی، عوامل هم سالان، تغذیه و بهداشت، برنامه آموزشی، تقویم و ساعات آموزشی به صورت میانگین، انحراف استاندارد در جدول شماره ۲ ارائه شده است.

جدول شماره ۱: شاخص های مرکزی و پراکندگی متغیرهای پژوهش

آمار توصیفی	میانگین	انحراف استاندارد	واریانس
محیط خانوادگی	۳۴/۳۶۱	۵/۳۴	۲۸/۵۱
همسالان	۴۹/۶۳	۴/۷۶	۲۲/۶۵
تغذیه و بهداشت	۵۰/۶۱	۴/۵۶	۲۰/۷۹
برنامه آموزشی	۴۶/۴۴	۵/۱۱	۲۶/۱۱
تقویم و ساعات آموزشی	۴۳/۶۶	۵/۵۴	۳۰/۶۹

آزمون نرمال بودن

برای انتخاب آزمون درست برای تحلیل فرضیه‌ها، ابتدا باید از توزیع آماری متغیری که مورد آزمون قرار می‌گیرد، اطمینان حاصل کرد. به عبارتی دیگر باید به بررسی نرمال بودن توزیع آماری متغیرها اقدام نمود. برای بررسی توزیع آماری متغیرها از آزمون‌هایی که به آزمون‌های نیکویی- برازش معروفند، استفاده می‌شود که یکی از آنها آزمون کولموگروف- اسمیرنوف می‌باشد.

جدول شماره ۲: آزمون نرمال بودن توزیع داده‌های مورد بررسی (کولموگروف - اسمیرنوف)

آماره‌ها / متغیرها	آماره K-S	سطح معنی داری	نتیجه آزمون
محیط خانوادگی	۲/۴۳۵	۰/۲۳۴	نرمال
همسالان	۱/۸۷۹	۰/۵۷۱	نرمال
تغذیه و بهداشت	۲/۳۲۴	۰/۴۵۵	نرمال
برنامه آموزشی	۲/۵۴۳	۰/۴۳۵	نرمال
تقویم و ساعات آموزشی	۱/۰۲۱	۰/۳۷۶	نرمال

به دلیل اینکه مقادیر آماره Z اسمیرنوف- کولموگروف برای متغیرهای تحقیق بیشتر از ۰/۰۵ است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که توزیع داده‌ها بصورت نرمال می‌باشد.

آزمون فرضیه‌ها

فرضیه شماره ۱: بین محیط خانوادگی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه معنادار وجود دارد.

جدول شماره ۳: نتایج آزمون ضریب همبستگی بر متغیر محیط خانوادگی

محیط خانوادگی	تعداد	ضریب همبستگی	سطح اطمینان	سطح معنادارای
	۲۸۹	۰/۷۵۴	۰/۰۵	۰/۰۰۰

با توجه به جدول فوق ضریب همبستگی برای متغیر محیط خانوادگی ($r = 0/754$ $P < 0/000$) می باشد. بنابراین با ۰/۹۵ اطمینان و ۰/۰۵ خطا می توان نتیجه گرفت که بین محیط خانوادگی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه معنادار وجود دارد.

فرضیه شماره ۲: بین همسالان با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه معنادار وجود دارد

جدول شماره ۴: نتایج آزمون ضریب همبستگی بر متغیر همسالان

همسالان	تعداد	ضریب همبستگی	سطح اطمینان	سطح معنادارای
	۲۸۹	۰/۶۴۵	۰/۰۵	۰/۰۰۰

با توجه به جدول فوق ضریب همبستگی برای متغیر همسالان ($r = 0/645$ $P < 0/001$) می باشد. بنابراین با ۰/۹۵ اطمینان و ۰/۰۵ خطا می توان نتیجه گرفت که بین همسالان با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه معنادار وجود دارد

فرضیه شماره ۳: بین تغذیه و بهداشت با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه معنادار وجود دارد

جدول شماره ۵: نتایج آزمون ضریب همبستگی بر متغیر تغذیه و بهداشت

تغذیه و بهداشت	تعداد	ضریب همبستگی	سطح اطمینان	سطح معنادارای
	۲۸۹	۰/۵۹۹	۰/۰۵	۰/۰۰۱

با توجه به جدول فوق ضریب همبستگی برای متغیر تغذیه و بهداشت ($r = 0/599$ $P < 0/001$) می باشد. بنابراین با ۰/۹۵ اطمینان و ۰/۰۵ خطا می توان نتیجه گرفت که بین تغذیه و بهداشت با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه معنادار وجود دارد

فرضیه شماره ۴: بین برنامه آموزشی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه معنادار وجود دارد

جدول شماره ۶: نتایج آزمون ضریب همبستگی بر متغیر برنامه آموزشی

برنامه آموزشی	تعداد	ضریب همبستگی	سطح اطمینان	سطح معنادارای
	۲۸۹	۰/۴۹۱	۰/۰۵	۰/۰۰۱

با توجه به جدول فوق ضریب همبستگی برای متغیر برنامه آموزشی ($r = 0/491$ $P < 0/001$) می باشد. بنابراین با ۰/۹۵ اطمینان و ۰/۰۵ خطا می توان نتیجه گرفت که بین برنامه آموزشی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه معنادار وجود دارد

فرضیه شماره ۵: بین تقویم و ساعات آموزشی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه معنادار وجود دارد
جدول شماره ۷: نتایج آزمون ضریب همبستگی بر متغیر تقویم و ساعات آموزشی

تقویم و ساعات آموزشی	تعداد	ضریب همبستگی	سطح اطمینان	سطح معنادارای
	۲۸۹	۰/۴۰۱	۰/۰۵	۰/۰۰۱

با توجه به جدول فوق ضریب همبستگی برای متغیر تقویم و ساعات آموزشی ($r = 0/401$, $P < 0/001$) می باشد. بنابراین با $0/95$ اطمینان و $0/05$ خطا می توان نتیجه گرفت که بین تقویم و ساعات آموزشی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه معنادار وجود دارد

نتیجه‌گیری

پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان یکی از سازه‌هایی است که از دیرباز مورد توجه بوده و تحقیقات بسیاری را به خود اختصاص داده است. متخصصین تعلیم و تربیت همواره کوشیده‌اند شرایطی را فراهم نمایند تا محصلین بیشترین کارایی تحصیلی را از خود نشان دهند. امروزه مهمترین نقش مدارس این است که دانش‌آموزان را در پیشرفت تحصیلی یاری نماید. به طور کلی پیشرفت تحصیلی را توانایی آموخته شده یا اکتسابی حاصل از دروس ارائه شده یا به عبارت دیگر، توانایی آموخته شده با اسایی فرد در موضوعات آموزشی می دانند که به وسیله آزمون‌های استاندارد شده، اندازه‌گیری می شود. پیشرفت تحصیلی گرایش همه جانبه به ارزیابی عملکرد خود با توجه به عالیترین معیارها، تلاش برای موفقیت در عملکرد و برخورداری از توانایی که با موفقیت در عملکرد همراه است. غنی کردن محیط خانواده از راه‌هایی است که والدین می توانند بر پیشرفت تحصیلی فرزندان خود نقش داشته باشند.

هدف از پژوهش حاضر بررسی عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان دختر دوره اول متوسطه مشگین شهر در سال تحصیلی ۱۳۹۹ بود. نتایج نشان داد بین ابعاد پنج گانه عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی همبستگی مثبت و معنی‌داری وجود دارد. به این ترتیب که همبستگی بین عوامل محیط خانوادگی ($r = 0/754$, $P < 0/000$)، همسالان ($r = 0/645$, $P < 0/001$)، تغذیه و بهداشت ($r = 0/599$, $P < 0/001$)، تغذیه و بهداشت ($r = 0/491$, $P < 0/001$)، تغذیه و بهداشت ($r = 0/401$, $P < 0/001$) می‌باشد. یافته حاضر با نتایج پژوهش‌های رادینگ (۲۰۰۱)، تیوان و هنیزان (۲۰۰۰) قاضی، (۱۳۹۶) کاردلایسون (۱۹۹۰)، سیف (۱۳۹۶) مطابقت دارد.

در تبیین این نتایج می‌توان گفت تحقیقات نشان می‌دهد عواملی همچون فقر مالی خانواده، فقر فرهنگی، بی‌سوادی و کم‌سوادی والدین، مشاگره و ناسانه کاری، فقدان والد یا والدین و نحوه ارتباط دانش‌آموز با برادران و خواهران در ایجاد زمینه افت تحصیلی دانش‌آموزان موثر است. سال‌های متمادی است که محققان و پژوهشگران تعلیم و تربیت و روان‌شناسان اجتماعی مطالعات فراوانی در مورد عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان انجام داده و همیشه مد نظر آن‌ها بوده است چرا که پیشرفت تحصیلی موضوعی است که به خصوص در حال حاضر مورد توجه تمامی کشورهای جهان است و هر ساله مقدار زیادی آن بودجه جوامع صرف تحصیل کودکان و نوجوانان می‌شود و پژوهش‌های زیادی به بررسی عوامل مختلفی که می‌تواند بر پیشرفت تحصیلی

تأثیر داشته باشد. عواملی مانند خانواده محیط زندگی، مدرسه و برنامه‌های آموزشی اختصاص یافته است. پژوهش‌های علوم انسانی در مرحله اجرا با محدودیت‌ها و تنگناهایی مواجه هستند. تحقیق حاضر نیز از این قاعده مستثنی نبوده و محقق با محدودیت‌ها و مشکلاتی مواجه بوده است که به برخی از آنها در زیر اشاره می‌گردد:

۱- جامعه آماری این پژوهش دانش آموزان دختر دوزه اول متوسطه مشگین شهر بوده لذا تعمیم نتایج حاصله به سایر جوامع آماری باید با احتیاط و به شرط تشابه شرایط فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی آنها با جامعه آماری این پژوهش صورت گیرد.

۲- هر یک از کودکان مورد مطالعه از لحاظ اقتصادی، اجتماعی شرایط خاص خود را دارد. تفاوت اساسی بین این کودکان و تأثیری را که این تفاوت بر متغیرهای مورد مطالعه دارد، نمی توان نادیده گرفت.

۳- در این پژوهش برخی محدودیت های خارج از کنترل محقق، نظیر بی انگیزگی برخی دانش آموزان جهت تکمیل پرسشنامه های مورد نظر موجب شد که احتمالاً آنان با دقت و توجه کافی به گویه های مورد نظر پاسخ ندهند و این امر تا حدودی ممکن است بر نتایج تحقیق، تأثیر گذاشته باشد.

با توجه به یافته های مربوط به فر ضیه های پژوهش ب پیشنهاد می شود: ۱- طرح موضوع پیشرفت تحصیلی دانش آموزان به صورت کاربردی در جلسات شورای معلمان؛ تشویق معلمان به آزمایش و کاربست روش های نو در مدیریت کلاس در راستای دستیابی به بهبود روان شناختی دانش آموزان. ۲- به دانش آموزان فرصت بیشتری داده شود تا در امور تحصیلی شرکت نموده و با معلم و همکلاسی های خود تعامل بیشتری داشته باشند که با افزایش این تعاملات فی مابین، پیشرفت تحصیلی آنها افزایش می یابد

منابع:

- اسلامی خاور، فاطمه (۱۳۹۸) رابطه پایگاه اجتماعی و افت تحصیلی دانش آموزان مدرسه راهنمایی دخترانه پیام انقلاب منطقه ۱۲ تهران، پایان نامه کارشناسی مددکاری اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- بیابانگرد، اسماعیل (۱۳۹۷) روش های پیشگیری از افت تحصیلی، چاپ چهارم، انتشارات انجمن اولیا و مربیان، تهران.
- ترخان، مرتضی (۱۳۹۷) بررسی ارتباط بین عوامل شخصیتی و پیشرفت تحصیلی ریاضیات در دانش آموزان سال اول دبیرستان، فصلنامه تعلیم و تربیت، شماره ۳، صص ۲۱-۳۵.
- رضایی، نیلوفر (۱۳۹۳) رابطه کیفیت زندگی و میزان پیشرفت تحصیلی فرزندان خانواده (پایه اول دبیرستان شهرستان سیرجان)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.
- قاضی، قاسم (۱۳۹۶). زمینه مشاوره و راهنمایی، انتشارات دانشگاه تهران، تهران
- کرمنلی، بهاره (۱۳۹۸) بررسی مقایسه انگیزش پیشرفت تحصیلی میان کودکان کار و کودکان عادی؛ مطالعه موردی منطقه ۲۰ تهران (شهر ری)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.

Aronson, E., Blaney, N. T., Skiles, J., Stephan, C. & Snapp, M. (1990). Busing and racial Tension: the Jig-saw rould to learning and liking psychology today, February, pp43-59.

Temple, C. & Rodero, M. L. (1995). Active Learning in a Democratic Classroom: The 'Pedagogical Invariants'.

Williamson, S. N. (2009). Development of self-rating scal of self-directed learning, Nurse Res: 14(2), 63-66.

Seif A.A.(2018) Educational Psychology, Learning and Educational Psychology, Tehran: Agah Publications, 8th Edition. 2001. [Persian]